

OTM KUTUBXONA XIZMATLARINI AVTOMATLASHTIRISH, ZAMONAVIY YECHIMLAR VA ULARNING SAMARADORLIKA TA'SIRI

Ernaqulov Sunnatillo Nurali o'g'li

Xalqaro innovatsion universitet

Raqamli axborot texnologiyalar markazi boshlig'i

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14709728>

Annotatsiya: Mazkur maqolada oliy ta'lim muassasalari kutubxona xizmatlarini avtomatlashtirishning zamonaviy yechimlari va ularning samaradorlikka ta'siri tahlil qilinadi. Elektron kutubxona platformalarining afzalliklari va imkoniyatlari batafsil yoritiladi. Maqola OTM kutubxonalari faoliyatini raqamlashtirish jarayoni takomillashtirishga oid tavsiyalarni o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar: Elektron kutubxona, avtomatlashtirish, milliy axborot, mahaliy kutubxona, sun'iy intellekt, OTM kutubxonalari.

Kirish. OTM kutubxonalari nafaqat bilim markazi, balki ilmiy-tatqiqot faoliyatini qo'llab-qo'vvatlashning muhim qismi hisoblanadi. Zamonaviy texnologiyalarning rivojlanishi kutubxona xizmatlarini avtomatlashtirish va optimallashtirish imkonini bermoqda. "Elektron kutubxona xizmatlarini avtomatlashtirish" mavzusi bugunki kunda dolzarb bo'lsa-da, ba'zi jihatlari hali keng tadqiq etilmagan va chuqur o'rganishni talab qiladi.

OTM kutubxona xizmatlarini avtomatlashtirish albatta, bir qator samaralar keltiradi. Bu jarayonning samaradorlikka ta'siri nafaqat kutubxona ishini yaxshilash, balki talaba va professor-o'qituvchilarga xizmat ko'rsatishni optimallashtirishda ham muhim rol o'ynaydi. Kutubxona xizmatlarini avtomatlashtirish, ayniqsa qog'oz asarlarni raqamlashtirish, kitoblarni avtomatik qaytarish va elektron tizimlar orqali boshqarish, kutubxona xodimlarining vaqtini samarali ishlatishga yordam beradi. Xodimlar yangilanishlar, tizimlashtirish, foydalanuvchilar bilan bevosita muloqot qilish kabi vazifalarga ko'proq e'tibor qaratishi mumkin. Ushbu mavzu bo'yicha yangi fikrlar va yondashuvlarni taklif qilishda quyidagi yo'nalishlarga e'tibor qaratish mumkin:

Mahalliy kutubxonalarni avtomatlashtirishning milliy modeli. Ko'plab mamlakatlarda elektron kutubxonalar bo'yicha xalqaro tajribalar keng tarqalgan, lekin mahalliy kutubxonalar ehtiyojlarini hisobga olgan holda maxsus avtomatlashtirish modeli yaratilmagan bo'lishi mumkin. Bu bo'yicha quyidagilarni o'rganish kerak:

-Milliy axborot resurslarini integratsiya qilish yo'llari

-Kutubxonalar faoliyati uchun moslashtirilgan dasturiy ta'minot ishlab chiqish

O'zbekistondagi kutubxonalar avtomatlashtirishining hozirgi holati. O'zbekistonda OTM kutubxonalari qanchalik avtomatlashtirilgani va bu jarayon qaysi yo'nalishlarda rivojlantirilishi kerakligi borasida chuqur tahlillar hali kam uchraydi. Mahalliy elektron kutubxonalarning real imkoniyatlarini o'rganish bu bo'shliqni to'ldirishga yordam beradi

Sun'iy intellektdan foydalanish. Elektron kutubxonalar xizmatlari suniy intellekt yordamida avtomatlashtirish hali keng o'rganilmagan mavzudir. Al texnologiyalari foydalanuvchilarning qiziqishiga mos tavsiyalar berish, qidiruv natijalarini shaxsiylashtirish va foydalanuvchi savollarga avtomatik javob berish imkonini beradi.

Elektron kutubxonalarning ekologik ta'siri. Elektron resurslardan foydalanish qog'ozga bo'lgan ehtiyojni kamaytiradi va ekologik barqarorlikka hissa qo'shadi. Biroq,

raqamlashtirish jarayonining energiya sarfi va texnologik chiqindilari ham muhim masala bo'li qolmoqda bu yo'nalish bo'yicha tadqiqotlar yetarli darajada rivojlanmagan.

Avtomatlashtirilgan tizimlarning ta'lim sifatiga ta'siri. Elektron kutubxona xizmatlarini avtomatlashtirish ta'lim sifati va ilmiy tadqiqotlarga qanday ta'sir qilayotganini o'rganish ham keng imkoniyatlarga ega mavzulardan biri hisoblanadi.

Avtomatlashtirilgan tizimlar yordamida foydalanuvchilarnig o'z xizmatlarini olishlari kutubxona hodimlarini boshqa muhit vazifalarga e'tibor qaratishiga imkon beradi. Sun'iy entellekt yordamida takliflar tizimi va foydalanuvchi qiziqishlari tahlil qilinib, yangi materiallar bilan tamillanadi. Kutubxona xizmatlarini avtomatlashtirish kutubxona xodimlarining ish yukini kamaytirish va foydalanuvchilar uchun sifatli xizmatlarini ta'minlashga ta'sir ko'rsatadi. Elektron kutubxonalar orqali talabalar o'qtuvchilarga axborot resurslariga, shu jumladan, ilmiy maqolalar, kitoblar dissertatsiyalar va boshqa materiallarga tezkor kirish imkoniyati yaratildi. Elektron ma'lumotlar bazalari va onlayn kutubxona platformalari foydalanuvchilarga har qanday joydan 24/7 foydalanish imkonini beradi. Elektron resurslar yordamida foydalanuvchilar kerakli materiallarni qidiruv tizimlari orqali bir necha daqiqada topishlari mumkin. Kutubxonadagi resurslarni boshqarish tizimlari avtomatlashtirish orqali aniq va samarali bo'ladi. Avtomatlashtirilgan tizimlar kitoblar kitoblar maqolalar va boshqa resurslar haqida aniq ma'lumotlarni taqdim etadi. Kitoblar va resurslar inventarizatsiyasi avtomatik ravishda amalga oshiriladi, qaysi materiallar talab qilinayotganini kuzatish mumkin. Resurslar tarqatilishi va qidiruv natijalarini optimallashtirish foydalanuvchi ehtiyojlariga moslashtirilgan. Suniy intellekt va analitik tizimlar yordamida kutubxona foydalanuvchilariga shaxsiylashtirilgan xizmatlar taqdim etiladi. Bunga foydalanuvchining o'quv yo'nalishiga mos resurslar, tavsiyalar va maslahatlar kiradi.

Xulosa qilib aytganda electron kutubxona xizmatlarini avtomatlashtirish bugunki kunda ta'lim va ilmiy-tadqiqod jarayonlarini qo'llab quvvatlashning eng muhim vositalaridan biridir. Ushbu jarayon foydalanuvchilarga axborot resurslariga tezkor va qulay kirish imkonini yaratib ,kutubxona faoliyatini yangi darajaga ko'taradi. Elektron malumotlar bazalari, avtomatlashtirilgan katolog tizimlari, RFID texnologiyalari va self-servis tizimlarini jori etish kutubxonalrining samaradorligini oshiradi, inson resurlarini tejaydi va xizmat ko'rsatish sifatini yaxshilaydi.

Biroq mahaliy sharoitlar va ehtiyojlarni hisobga olgan holda milliy avtomatlashtirish modelini ishlab chiqish , sun'iy entellektdan foydalanish, ekologik ta'sirni baholash hamda electron kutubxonalarning ta'lim va ilm fanga ta'sirini yanada chuqur o'rganish dolzarb masalalar sifatida qolmoqda.

OTM kutubxonalarida xizmatlarini avtomatlashtirish samaradorligini oshiradi, foydalanuvchilarga yaxshiroq xizmat ko'rsatishni ta'minlaydi va kutubxona faoliyatini samarali tashkil etishda muhim ahamyatga ega. Bu, o'z navbatida, o'quv jarayonini yanada qulay va samarali qiladi.

Shunday qilib, electron kutubxona xizmatlarini avtomatlashtirish zamonaviy ta'limnig ajralmas qismi bo'lib uning yanada rivojlanishi nafaqat kutubxona xizmatlari balki va ilm-fan rivojiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi shu sababli ushbu sohada keng qamrovli tashkilotlar va inovvatsion yechimlar ishlab chiqarilishi zarur.

References:

1. Kravchuk, S. A. (2019). Elektron kutubxonalar va raqamli axborot texnologiyalari. Moskva: Knorus.
2. Gorman, M. (2004). Future Libraries: Dreams, Madness, and Realities. Chicago: ALA Editions.
3. Buckland, M. K. (2017). Library Services in Theory and Context. Cambridge: MIT Press.
4. Sherovna, A. M. "Education of preschool children in the family on the basis of national values. Finland International Scientific Journal of Education." *Social Science & Humanities* 11.4 (2023): 624-627.
1. Alikulova, M. "Raising preschool children through modeled values." *Science and innovation* 2.B5 (2023): 304-307.
2. Sherovna, Muxayyo Alikulova. "IMPROVING THE SYSTEM OF MODELING EDUCATION OF PRESCHOOL CHILDREN ON THE BASIS OF NATIONAL VALUES IN THE FAMILY." *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal* 10.3 (2022): 549-552.
3. MUSURMON, IMOMOV, et al. "The Importance Of Interactive Methods And Logical Games In Preparing Students For Professional Pedagogical Activities." *Journal of Positive School Psychology* 6.11 (2022): 1293-1296.
4. Alikulova, M. "ASPECTS OF DEVELOPING STUDENTS' BASIC KNOWLEDGE OF THE FAMILY." *Science and innovation* 2.B9 (2023): 255-257.
5. Alikulova, Muhayyo. "Preparation of preschool children to work with the model." *Asian Journal of Research in Social Sciences and Humanities* 12.4 (2022): 41-44.
6. Sherovna, Alikulova Muxayyo. "Oila akseologiyasi asosida maktabgacha yoshdagi bolalar tarbiyasini modellashtirish tizimini takomillashtirish asoslari." *European Journal of Interdisciplinary Research and Development* 13 (2023): 14-17.
7. Sherovna, Alikulova Muxayyo. "AKSIOLOGIK YONDASHUV ASOSIDA TALABALARNING OILAGA NISBATAN MAJMUAVIY BILIMLARINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI." *PEDAGOGIK TADQIQOTLAR JURNALI* 1.2 (2024): 236-238.
8. Sherovna, Alikulova Muxayyo. "MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNI RIVOJLANISHIDA O'YINNING ROLI." *Научный Фокус* 1.12 (2024): 154-157.
9. Sherovna, Alikulova Muxayyo. "MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARGA TA'LIM BERISHDA KOMPETENSIYAVIY YONDASHUV." *Научный Фокус* 1.12 (2024): 149-153.
10. Alikulova, Muhayyo, and Shamsiddinova Gulida Zahridin Qizi. "MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTIDA RIVOJLANTIRUVCHI MUHITNI YARATISH." *Ta'lim fidoyilari* 17.4 (2022): 403-408.
11. Alikulova, Muxayyo Sherovna. "SHAXSGA YO'NALTIRILGAN TA'LIM BOLA IMKONIYATLARI POYDEVORIDIR." *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences* 1.9 (2021): 459-464.
12. Raxmatov Sherqo'zi Akbar Kodirov. Ta'lim jarayonida bulutli texnologiyalardan foydalanishning samaradorligi. Pedagogis Internatsional research. ISSN:281-4027_SJIF:4.995. сt-69
13. Aliqulov, Sh. "M. Yaxiyaxonova. Ta'lim samaradorligini oshirishda kreativ va zamonaviy metodlarning ahamiyati. Raqamli ta'lim muhitida fanlararo integratsiyani Qo'llashning ta'lim samaradorligiga ta'siri: xalqaro Tajribalar va rivojlanish istiqbollari." (2024): 15.

14. Yaxiyaxonova, Muhiba, Marjona Yusupova. "OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA "INFORMATIKA VA AT" FANLARIDAN MUSTAQIL TA'LIMNI TASHKIL ETISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH." Algoritmlar va dasturlashning dolzarb muammolariga bag'ishlangan xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya. 2023 yil.
15. Shamsiddinov, G'iyosjon, Umida Nurmaxmatova, and Durdona Turayeva. "INFORMATIKA VA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING TA'LIM JARAYONIDAGI O'RNI." *Science and innovation in the education system* 3.4 (2024): 102-105.
16. Shamsiddinov, G'iyosjon, Jasmina Murodulloyeva, and Durdona Turayeva. "GLOBAL IQLIM O 'ZGARISHI SHAROITIDA EKOLOGIK BARQARORLIKNI SAQLASHNING ZAMONAVIY, INNOVATION USULLARI." *Инновационные исследования в современном мире: теория и практика* 3.3 (2024): 103-106.